

Pedagogikos, kaip mokomojo dalyko, vaidmuo keičiantis mokytojų rengimo paradigmai

Romanas Vasiliauskas

Profesorius socialinių mokslų (edukologija)
habilituotas daktaras
Vilniaus pedagoginio universiteto
Edukologijos katedra
Studentų g. 39, LT-08106 Vilnius
El. paštas: edukologija@vpu.lt

Straipsnyje analizuojamos pedagogikos, kaip mokomojo dalyko, ištakos nuo Vilniaus universiteto įsikūrimo, jo vaidmuo rengiant mokytojus Lietuvoje XX–XXI a. Trumpai apžvelgus pedagogikos raidą iki XX a., didžiausia reikšmė teikiama tarpukario Lietuvos Kauno universitete S. Šalkauskio sukurtai pedagogikos mokslo sistemai, jo pedagogikos reiškinių traktavimui, filosofiniam pagrindimui, paliečiamas pedagogikos ideologizavimas sovietiniu periodu. Siekiama atskleisti pedagogikos funkcijas, didaktikos raidos tendencijas, išryškinti mokytojo rengimo sunkumus ir pedagogikos vaidmenį diegiant naujas mokytojų rengimo paradigmas.

Pagrindiniai žodžiai: pedagogika, didaktika, bendroji didaktika, dalyko didaktika, mokytojo rengimas, ugdymo teorija ir praktika.

Įvadas

Vykstant spartiems socialiniams ir ekonominiams pokyčiams visuomenėje, vis sudėtingesni reikalavimai keliami švietimui, aukštajam mokslui ir ypač mokytojų rengimui. Aukštojo mokslo kaitos siekiama didinant universitetų autonomiją, lankstumą, atsakomybę, tačiau nepakankamai akcentuojama, kad reformos šerđį sudaro mokytojo rengimo pertvarka. Mokytojas, jo asmenybė yra kiekvieno individo ir visos visuomenės gyvenimo pagrindas. Jis gali skleisti šviesą, skatinti visuomenės socialinę ir ekonominę pažangą, o kartu gali būti tos pažangos trukdys.

Nagrinėjant mokytojo rengimo problematiką, visada buvo siekiama atsakyti į klausimus – ką potencialus mokytojas turi **žinoti, mokėti ir sugebėti praktiškai atlikti**. Taigi galime teigti, kad mokytojo rengimo pagrindą sudaro šie komponentai – **mokinio pažinimas, mokomasis dalykas, pedagoginės žinios ir praktika, jų darna, subordinacija**. Istoriskai mokytojo veikla buvo labiau orientuota į žinias, jų įsiminimą nei į mokinį, jo asmenybės ugdymą.

Šiuo metu informacinėje visuomenėje toks mokytojo vaidmens supratimas laikomas per daug siauras, nepateisinantis visuomenės poreikių ir lūkesčių: iš mokytojo tikimasi ne tik akademinų ar enciklo-

pedinių žinių, bet ir glaudžios partnerystės su mokiniu, jo gebėjimų užmegzti ryšį su ugdytiniu, tėvais, sugebėjimų bendrauti, diagnozuoti ateitį, dirbti komandoje ir kt. Tačiau šie mokytojo vaidmenų pokyčiai sunkiai skinasi kelią, jie nulemti priešpriešos tarp akademinio mokymo ir asmenybinio mokinio ugdymo krypties ir gebėjimo išsąmoninti naujus vaidmenis. Kitas prieštaravimas kyla iš to, kaip aukštoji mokykla, universitetas supranta savo misiją ir kaip šios misijos supratimas atitinka visuomenės poreikius. Universitetai visada kėlė ambicingus tikslus – rengti kvalifikuotus profesionalus, *kompetentingus dalykininkus*, ugdymo teorijos žinovus, tyrėjus – ekspertus. Misijos šerdimi laikomas mokomasis dalykas, o visuomenė laukia iš universiteto ne tik gero dalykininko, o dar labiau ugdytojo, gebančio veikti ne tik mokinio protą, bet ir jo jausmus, dorovines pažiūras, elgesį, vertybių sistemą, visą mokinio asmenybę. Šalinant šiuos mokytojo rengimo prieštaravimus, svarbu tikslingai panaudoti pedagogiką kaip mokomąjį dalyką.

Mokytojams rengimo tobulinimas visada buvo aktuali problema, apie mokytojų vaidmenį Lietuvos valstybingumo išsaugojimui, kultūrai, švietimui, ugdymo mokslo reikšmę, vietą giminiškų mokslų sistemoje rašė nemažai skirtingomis epochomis gyvenę autoriai – S. Šalkauskis (1991), A. Maceina (2002), J. Vabalas – Gudaitis (1938) – vėliau šią tyrimų tradiciją tęsė – V. Aramavičiūtė (1998), B. Bitinas (1992), L. Jovaiša (1981), M. Karčiauskienė (1988, 1989), M. Lukšienė (1997), K. Pukelis (2004), V. Rajeckas (1999), V. Voveris (1990) ir kt. Nors šiuose darbuose epi-

zodiškai ir buvo paliesti atskiri mokytojo tobulinimo klausimai, jie tiesiogiai mažai buvo siejami su pedagogikos, kaip mokomojo dalyko, dėstymu, jo raida, struktūros kaita. Jo teorinė ir praktinė reikšmė, funkcijos nebuvo specialiai tyrinėtos, mažai šaltinių, kuriuose būtų atskleista pedagogikos studijų reikšmė mokytojų rengimui. Kokia yra pedagogikos, kaip mokomojo dalyko, prigimtis, ištakos? Kokioms pedagoginėms žinioms reikia teikti prioritetą ir kaip jos susijusios su kitų teorinio pažinimo dalykų žiniomis? Kaip šio dalyko dėstymo teorinis ir praktinis lygis atitinka mokytojo rengimo poreikius? Kokią įtaką mokomojo dalyko turiniui darė mokyklos kaita, reikalavimai mokytojui? Ar pedagogikos programos ir vadovėliai konceptualizavo tam tikro laikotarpio vyravusias ugdymo teorijos koncepcijas ir idėjas bei opias mokyklos praktikos problemas? – tai klausimai, į kuriuos nėra vienareikšmiško atsakymo.

Rengiant universitete mokytojus pedagoginiam švietimui tenka ypač svarbus vaidmuo. Universitetas priiimtą atsakomybę už studijų kokybę gali pateisinti tik kokybiškai organizavęs įvairių dalykų, bet ypač psichologinio – pedagoginio ciklo dalykų dėstymą, nes kiekvienas dėstytojas, kad ir kokį akademinį dalyką dėstytų, jis pirmiausia turi būti geras mokytojas. Svarbu nustatyti, kas pedagogika yra ir gali būti ateityje, kaip ji garantuoja jo profesinį brendimą, kokie jos ypatumai, t. y. kokios jos stipriosios ir silpnosios ypatybės? Ką ir kaip studentai išmoksta mokydami pedagogikos? Kaip pedagogikos studijos turėtų keistis, kad būtų parengti kvalifikuoti pedagogai.

Tyrimo tikslas – atskleisti pedagogikos studijų įtaką būsimąjo mokytojo rengimui.

Tyrimo tikslas suponuoja šiuos **tyrimo uždavinius**:

1. Apžvelgti pedagogikos, kaip mokomojo dalyko, raidą Lietuvoje.
2. Išryškinti pedagogikos funkcijas rengiant pedagogus.
3. Atskleisti pedagogikos dėstymo problemas keičiantis mokytojų rengimo paradigmai.

Tyrimo metodai: filosofinės, psichologinės ir pedagoginės literatūros kritinė bei sisteminė analizė ir interpretavimas.

Pedagogikos ištakos ir jos raidos ypatumai.

Pedagogikos šaknys glūdi gilioje senovėje, jos ištakos atsekamos iš Spartos patirties ir Platono „Valstybės“. Pedagogika istoriškai formavosi apibendrinama iš kartos į kartą perduodamą ugdymo patyrimą. Nuo pradinės sąvokos (paida-gogos–vaiko vedžiotojas), kilusios senovės Graikijoje (V–IV a. pr. Kr.) ir išreiškusios daugiausia rūpinimąsi vaiko fiziniu brendimu, pedagogikos sąvoka ilgainiui semantiškai kito, įgydama naujų bruožų ir apimdama įvairesnius vaikų vedimo iš ribotos būties į tobulo žmogaus aukštumas aspektus.

Istoriškai pedagogika formavosi dviem kryptimis – kaip teorija ir kaip praktika. XIX a. vartoti du terminai: pedagogika – ugdymo teorija ir pedagogija – mokymo-ugdymo praktika. Vėliau šie abu terminai susiliejo ir ugdymo praktiką, kaip tobulai atliekamą pedagoginę veiklą, imta vadinti menu. S. Šalkauskis pedagogiką laikė ug-

dymo mokslu arba teorija, o pedagogiją – ugdymo menu arba praktika, organizuota pedagogine veikla (23, p. 254). Pedagogija gyvavo ligi Pirmojo pasaulinio karo (1914 m.), po kurio visuomenei iškilo poreikis optimizuoti ugdymo patirtį, o tam labiausiai tiko eksperimentas.

R. Paulauskas (1990), tyrinėjęs pedagogikos raidą, ją kildina dar iš Renesanso epochos, XVI a. Mykolo Lietuvosio traktato, propagavusio teisingumą, moralinį taurumą ir patriotizmą, taip pat iš pažangių pedagoginių idėjų, atsispindėjusių A. Volano veikale (16, p. 5). Tačiau ypač didelę reikšmę suvaidino 1579 m. įkurta Filosofijos katedra Vilniaus universitete, kai filosofijoje vis daugiau sąsajų atrandama su ugdymu, praktine filosofija. Pedagogikai priskiriama pasaulio pažinimo, moralės, kilnių idėjų puoselėjimo funkcija. Kaip nurodo R. Paulauskas, „pedagogikos kaip atskiros disciplinos dėstymo svarbą Vilniaus universitete pabrėžė ne vienas mokslininkas, tačiau iki uždarymo 1832 metais pedagogikos kursas nebuvo skaitomas. Beje, 1908 metų nuostatų projektas numatė įkurti pedagogikos katedrą, bet tuometinis rektorius Jonas Sniadeckis šią idėją atmetė“ (16, p. 13).

L. Klimka (2002) pedagogikos, kaip mokomojo dalyko, ištakas taip pat sieja su mokytojų rengimu Vilniaus universitete, kai jame 1783 metais buvo įsteigtas mokytojų institutas (seminarija). Mokytojų rengimas šiame institute daugiausia apsiribojo įvairių dalykų (fizikos, aukštosios matematikos, kalbų, retorikos) mokymu. Teorinio pedagogikos kurso nebuvo, vietoje jo buvo Edukacinės komisijos nurodymų studijos. Be to, kandidatai praktikavosi

dirbdami korepetitoriais arba mokytojų pavaduotojais (10, p. 153). Straipsnio autoriui, tiriant šiame universiteto institute dėstyto dalykų programas, nepavyko surasti duomenų apie pedagogikos dėstymą, „<...> nė viename dokumente neminama pedagogika, tad rengiant mokytojus iš esmės apsiribota tik dalykinių žinių perteikimu. Tik apie 1822 metus buvo įvestos „supratimo apie pedagogiką“ paskaitos, joms skiriamas valandą sekmadieniais po pietų“ (10, p. 154). Tačiau mokyklų vizitatorius Jonas Chodzka (1822 m.) mokyklos būklės apžvalgoje kėlė pedagogikos katedros būtinumo reikšmę. Vėlesni bandymai įkurti pedagogikos katedrą buvo nesėkmingi, o švietėjiškos idėjos plito per tautinį sąjūdį, ypač jam sustiprėjus XIX a. pabaigoje.

Pedagoginio išsilavinimo būtinumą kilo kartu su švietimo sistemos raida, kuri ypač suintensyvėjo XIX a. pab.–XX a. pr. Lietuvoje, kai aplink „Varpą“ ir „Aušrą“, o vėliau ir besikuriančią pedagoginę spaudą („Mokykla“, „Mokytojas“) būrėsi švietėjiškai, švietimo ir tautinės kultūros ugdymo propaguotojai (V. Kudirka, P. Višinskis, J. Jablonskis, A. Jakučionis, G. Petkevičiaitė-Bitė, K. Skabeika ir kt.). Siekiant šviesti visuomenę, propaguojant mokslo žinias, vis didesnė reikšmė buvo teikiama pedagoginei kultūrai, pagrindais ugdymo mokslo pasiekimais. Į ugdymo praktiką įsitraukia vis daugiau žmonių, o didėjant studijuojančių skaičiui, reikėjo daugiau su specialiu išsilavinimu pradinių klasių mokytojų, kurie buvo rengiami seminarijose. Šiuo metu iškilio būtinumą rengti tautos poreikius atitinkančius vadovėlius, elementorius, skaitymo knygas, dėl jų tobulinimo vyko diskusijos, kurios, kaip nurodo M. Kar-

čiauskienė (1989), „<...> skatino pedagogus gilintis į pradinio mokymo problemas, domėtis amžiaus tarpsnių psichologija, tobulinti vadovėlius pedagoginiu, metodiniu ir literatūros požiūriu“ (7, p. 160). Kylantis švietimas, naujai besikuriančios mokyklos kėlė reikalavimą, kad ugdymas būtų teoriškai pagrįstas: visuomenės nebeapatentino vien intuicija ir empirine patirtimi organizuotas ugdymas. Pedagogika kaip akademinė disciplina turėjo atsakyti į laiko iššūkius, ugdymo, vis labiau tampančio profesine veikla, reikalavimus. Mokytojų rengimas vis labiau tapo universitetinių studijų dalyku.

1922 m. įkūrus Kauno universitetą, prasidėjo pats reikšmingiausias pedagogikos, kaip teorinio dalyko, formavimosi etapas, kuriame svarbiausią vaidmenį suvaidino S. Šalkauskio (1991) ir A. Maceinos (2002) tyrimai ir praktinis darbas universitete. Tarpukario Lietuvos pedagogika, sukurta S. Šalkauskio ir A. Maceinos pastangomis, atitiko to meto europinį ugdymo mokslo pasiekimų lygį: autoriai pedagogikos teoriniu pagrindu laikė gyvenimo filosofiją, filosofinę pasaulėžiūrą, kuri pagrindžia kuriamą pedagoginę sistemą, išreiškia filosofines idėjas pedagoginiais veiksmais. S. Šalkauskis ugdymo struktūroje išskyrė bendruosius pedagogikos pagrindus, didaktiką ir auklėjimo teoriją. Žmogaus tobulinimą laikė kaip gyvenimo – prigimties, kultūros, religijos – visuminį veikimą. Kultūra ugdytiniui yra tiesos, gėrio ir grožio šaltinis, per kultūrą žmogus bręsta, o subrendęs ją kuria. Mokytojas bręsta per kultūrą, todėl turi pasinerti į ją, būti jo skleidėju naujoms kartoms. Žmogus susikuria identitetą, prasmę ir tikslą per bendravimą su aplinka,

t. y. per kultūrą ir religiją, kaip svarbiausius pilnutinio ugdymo, apimančio auginimą, lavinimą ir auklėjimą, šaltinius. Aukščiausias tikslas, išreikštas per religiją, suponuoja žemesnius tikslus, uždavinius, grindžiamus subordinacija, universalumu ir harmonija. Ugdymo subordinacijos principas reikalauja, kad kiekvienas ugdymo uždavinys būtų pavaldus ir tarnautų aukštesnio lygmens tikslui: fizinis lavinimas – visapusiškai žmogaus plėtrai, dorinis auklėjimas – gėriui, ugdymui tautine dvasia, estetinis lavinimas – grožio kūrybai. Ugdymo paskirtis teikti ne siaurų žinių, o plėtoti visą asmenybę, atsižvelgiant į ugdytinio prigimtį įvairiomis aplinkos priemonėmis. S. Šalkauskis sukūrė pilnutinės asmenybės sintezę. Kaip nurodo A. Maceina, „Prof. Šalkauskis nėra tik didaktikos arba tik dorinio auklėjimo specialistas, kaip ne vienas Vakarų pedagogas. Jis nori lietuvių tautai sukurti *pilnutinio ugdymo sistemą* arba bent parodyti tikrą kelią į tokios sistemos sukūrimą. Sintetinis pobūdis yra ryškiausiai prof. Šalkauskio pedagoginė žymė. Siekdamas integralinio sintetizmo filosofijoje, jis kartu jo siekia ir pedagogikoje“ (14, p. 654).

Taigi apibendrintai galima teigti, kad nuo tarpukario Lietuvoje S. Šalkauskio ir A. Maceinos pastangomis pedagogika įgijo visus mokomajam dalykui būdingus požymius:

- ✓ aiškiai apibrėžtas pedagogikos pažinimo ir tyrimo objektas – žmogaus fizinio ir dvasinio ugdymo mokslas, išskirtos jo trys svarbiausios savybės – praktinis (tiria ugdomąjį veikimą arba ugdytojo ir ugdytinio santykiavimą), normatyvinis (ugdomojo veikimo normas –

tikslus, uždavinius, priemones, metodus), pritaikomasis (pasiskolintus iš kitų mokslų duomenis panaudoja ugdymo tikslams);

- ✓ filosofinę pedagogiką pagrindė integraliniu sintetizmu, plačiomis pažiūromis į gyvenimą, apimančiu prigimtį, kultūrą ir religiją teoriniu, praktiniu ir estetiniu aspektu;
- ✓ pilnutinis ugdymas kaip priešybė vienpusiškumui reikalauja, kad būtų ugdomos visos žmogaus galios ir jis būtų rengiamas visoms gyvenimo sritims visais galimais atžvilgiais. Pilnutinio ugdymo procesas gali būti grindžiamas tik įvairių auklėjimo rūšių vienvė;
- ✓ sukurtas teorinis ugdymo modelis, kuris, nors ir skatino daugiau mąstyti nei veikti, savo esme išreiškė labiau teorinę nei praktinę kryptį. A. Pajauskas – Ramūnas (1996) S. Šalkauskio sukurtą pedagoginę sistemą palygino su sandariu minties rūmu, kuriame viskas „<...> kuo kruopščiausiai išlyginta, klasiškai išbaigta, į simetriją, į harmoniją, į sintezę suvesta“ (15, p. 40). Tačiau S. Šalkauskio pedagoginė sistema nebuvo skirta tik pedagogų elitiniam sluoksniui, o tarnavo ir praktikai rengiant mokytojus. S. Šalkauskis neneigė praktikos reikšmės, o pabrėžė, kad kiekviena filosofinė pasaulėžiūra siekia realizuoti savo idėjas per pedagoginę praktiką, pedagoginę teoriją ir praktiką traktuojant kaip sudedamąsias pedagogo profesijos sritis, nes pedagoginė teorija suteikia pedagoginių žinių, sutrumplina patyrimo kelią, padeda susifor-

muoti sugebėjimus. Pedagoginius sugebėjimus galima išsiugdyti tik mokantis tobulai atlikti pedagoginę veiklą, todėl jie priskirtini praktikos sričiai. Mokytojas tik tada sėkmingai gali įsitraukti į pedagoginį praktinį darbą, jei jis suvokia ugdymo funkcijas, visaapimančių ugdymo tikslų ir uždavinių esmę. Mokytojo teorinio ir praktinio rengimo vienovės principas reikalauja, kad mokytojas įgytų bendrąjį, dalykinį ir pedagoginį parengimą. S. Šalkauskio sukurta konceptuali, integruota pedagogika atskleidė Lietuvos pedagoginei visuomenei ugdymo moksle slypinčias dideles nepanaudotas ugdymo galimybes, sukūrė žmogaus fizinio ir dvasinio ugdymo gerinimo prielaidas taikant lanksčią pedagoginę sistemą kintančiomis gyvenimo sąlygomis.

Nuo naujosios – į prievartos pedagogiką. Per tarpukario Lietuvos laikotarpį sukurta pedagogika pateikė mokytojui sintetišką ugdymo struktūrą, visuminį jo vaizdą, tenkino mokytojų poreikius. Tačiau prasidėjęs sovietmetis sustabdė jos natūralią raidą, iškeltų ugdymo idėjų nebuvo galima realizuoti praktikoje, o su S. Šalkauskio ir A. Maceinos kūriniais galima buvo susipažinti tik gavus iš sovietinės valdžios specialius leidimus. Jų kūriniai kaip švenčiausios tautinės ir religinės minties relikvijos plito rankraščių forma tremtyje ir rezistencijoje.

Sovietmečiu požiūris į pedagogiką buvo grindžiamas marksistine-leninine ideologija, materializmas dirbtinai priešpriešinamas idealizmui kaip nesutaikomai blogybei. Kultūrą siekta paversti ideologijos prie-

dėliu („socialistine savo turiniu, tautine savo forma“), sunaikintas kartų tęstinumo principas, ugdymo rėmimasis per amžius, tūkstantmečiais iššaknijusiomis religinėmis, etninėmis, dvasinėmis vertybėmis. Nukirtus tautos istorines šaknis, suformuluoti tikslai atitiko autoritarinės pedagogikos modelį: besąlygiškai paklusti vienpartinės ideologijos reikalavimams, remiantis vienvaldžiu autoritetu, kontroliuoti kitus žmones, ugdyti neapykantą viskam, kas nesocialistiška.

Filosofinis požiūris į žmogų, kaip tautinės ir religinės kultūros būtybę, liaudies ir šviesuomenės tapatumo iškėlimas, dorovinio principo taikymas ugdant, taurių ugdymo tikslų, kaip priešpriešos vienpartiniam, klasiniam principui, neapykantos kitaip mąstančiam žmogui protegavimas, skatinimas ugdyti jaunimą tautine, religine dvasia kėlė sovietinių ideologų įniršį. Bendražmogiškoms vertybėmis pagrįsta ugdymo teorija, akcentuojanti žmogaus glaudžius ryšius su savo šaknimis, buvo laikoma pavojinga jaunimui. Jei S. Šalkauskis, A. Maceina ir kiti tarpukario pedagogai, švietėjai (Vydūnas, J. Vabalas-Gudaitis, J. Laužikas) tautos kultūriniame palikime matė dideles potencines ugdymo galimybes, tai sovietinė ideologija priešingai – skatino numarinti tautinę atmintį, atsisiboti nuo tautinės kultūros, gėdytis jos. Mažiausiai buvo ideologizuota didaktika.

Didaktikos raidos vaidmuo mokytojo rengimo paradigmai

Mokytojo profesiniam meistriškumui didelę įtaką daro jo didaktinis išprusimas, mokymo ir mokymosi teorinės ir praktinės žinios. Didaktika yra mokymo mokslas,

teorija, kuri nagrinėja visur vykstantį mokymo ir mokymosi procesą, bet pirmiausia mokykloje. Ilgus dešimtmečius mokymas buvo grindžiamas L. Vygotskio teorija, kuri iškelia mokymo prioritetinį vaidmenį, nes mokymas ir mokymasis aplenkia vystymąsi ir veda paskui save. Didaktika glaudžiais ryšiais susijusi su bendrąja ugdymo teorija, nes mokymas neišivaizduojamas be mokinio sąveikos su visa jį supančia aplinka ir jos įtaka. S. Šalkauskis manė, kad „<...> pedagogikos atžvilgiu didaktika yra palenktoji šaka, kuri santykiauja su ja kaip dalis su visuma“, jos funkcijai priskyrė protinimo supratimą, jo tikslus, organizaciją ir protinimo metodologiją (bendrąją metodiką) (23, p. 323). Didaktika, kaip bendrosios ugdymo teorijos sudedamoji dalis, tiria mokymą grynai moksliniu ir praktinio mokymo organizavimo aspektu. Mokslinė didaktikos kryptis, grindžiama jai būdingais sąvokų apibrėžimais, prielaidomis ir jas tikrinančiais tyrimo metodais.

Šiuo metu daugelyje Europos šalių mokytojų profesinis rengimas grindžiamas moksliniais tyrimais ir praktika. Mokytojų pedagoginės studijos daugiausia yra orientuotos į didaktiką. Gautos iš mokslinės didaktikos žinios, tyrimai yra panaudojami mokymo praktikai ir mokytojų profesiniam rengimui. Iš mokslinės didaktikos atrastų tiesų, faktų, mokytojas mokosi mąstyti, modeliuoti savo mokymosi stilių, strategiją, numato mokymo taisyklių, principų panaudojimą praktikoje. Didaktika, kaip praktinė mokymo teorija, tiria mokymo organizavimą, siekia atsakyti į klausimus: kodėl reikia mokyti, ko mokyti, kaip organizuoti pedagoginį procesą, kokį mokymo turinį parinkti, kada ir kokiomis sąlygomis mokyti, kokia mokymosi prasmė.

Didaktika Lietuvoje pastaraisiais dešimtmečiais tirta ir propaguota dviem kryptimis: moksliniu, keliant prielaidas ir jas tikrinant, atliekant eksperimentus, ir tuo pagrindu apgintos disertacijos (V. Rajeckas (1966), J. Vaitkevičius (1972), A. Juška (1974), A. Paurienė (1984) ir kt.), ir praktinio mokymo organizavimo aspektu. Reikšmingas vaidmuo, kuriant didaktiką, perteikiant pedagogines žinias studentams, mokytojams, tenka V. Rajeckui, visą savo profesinę pedagoginę veiklą paskyrusiam didaktinės minties plėtrai, keletą dešimtmečių sistemingai tyrusiam ir propagavusiam mokymo teorijos ir praktikos žinias. Autorius didaktiką laikė mokymo teorija, ypač svarbia pedagogikos mokslo sritimi (19, p. 7), o mokymą – pedagoginio proceso pagrindu, nuolat pabrėžė jo prioritetinę reikšmę, ją grindė klasikinės didaktikos atstovų, ypač J. A. Komenskio, J. F. Herbario idėjomis. Paskelbė iš bendrosios pedagogikos ir didaktikos atskirų leidinių, kaip: „Ugdomasis mokymas“ (1994), „Asmenybės raida ir ugdymas“ (1995), „Pamoka“ (1997), „Mokymo metodai“ (1997), „Švietimas, raida, dabartis“ (2001) ir kt. Iš gausių paskelbtų straipsnių, mokymo priemonių, knygų reikšmingiausias laikytinas V. Rajecko darbas, aukštosioms mokykloms skirtas vadovėlis „Mokymo organizavimas“ (1999), kuriame didaktika nagrinėjama kaip pedagogikos sudedamoji dalis, mokymas ir mokymasis, kaip pedagoginio proceso organizacija, atskleista mokymo mokslo raida, jos struktūra, svarbiausiosios sąvokos, išryškintos mokymo ugdomosios funkcijos. Autorius iš įvairių didaktikos apibrėžimų prioritetu laikė didaktiką kaip mokymo mokslo teoriją, kuri

„turi visas mokslui būdingas struktūras: objektą, hipotezes, tyrimo dalyką ir metodus, savas teorijas bei sistemas“ (19, p. 34).

Autoriui didaktika – pedagogikos dalis, mokymo mokslas arba teorija. Tačiau, aptardamas didaktikos ir mokymo dalykų metodikų santykį, skirtingai nei S. Šalkauskis, neskaido jos į bendrąją ir specialiąją (15, p. 324), nevartoja sąvokos „bendroji didaktika“, o tiesiog vadinama „didaktika, kuri nagrinėja „bendruosius mokymo klausimus, būdingus visai mokymo sistemai, todėl yra atskirų metodikų pagrindas, „<...> atskiros metodikos grindžiamos didaktikos teiginiais. (19, p. 31). Šiuo metu daugelyje Vakarų šalių, ypač Skandinavijoje, Vokietijoje nemaža autorių (P. Kansanen (1990, 2005), E. Keiner (2002), L. Lindberg (2002) ir kt.) nagrinėja bendrosios ir dalyko didaktikos santykį, kaip svarbią integruotų žinių sritį, rengiant dalyko mokytojus. Abi šios sritys siekia nustatyti, kaip organizuoti žinių teikimą ir intelektinių sugebėjimų ugdymą. Tyrimais siekiama atsakyti į šiuos klausimus: kaip bendroji didaktika padeda spręsti tipiškąs, konkrečias, praktines mokymo problemas? Ar praktines mokymo problemas sprendžia tik bendrosios didaktikos teiginiais besivadovaujanti dalyko didaktika? Ar studentas iš bendrosios didaktikos įgytas žinias apie mokymo dėsningumus, principus, taisykles, struktūrą, metodus geba savaime, be specialaus parengimo, taikyti mokykloje, ar reikia per pedagoginę praktiką organizuoti seminarus, kursus bendrosios didaktikos teoriniams teiginiais taikyti praktikoje, kaip tai daroma ne vienoje Vakarų šalyje?

Ugdymas kaip profesija yra praktika. Praktika studentą traukia savo galimy-

bėmis pertvarkyti aplinką, daryti įtaką ir keisti mokinių vidinį pasaulį. Studijose taikomas savaiminio teorinių žinių įsisavinimo principas ne visada pasiteisina, nes, kad ir labai būna tobula teorija, dažnai nepajėgia išspręsti praktikos problemų dėl jų sudėtingumo, sąlygų ir mokinių poreikių įvairumo. Sukurta daug mokymo ir ugdymo teorijų, tačiau praktika neretai nepatvirtina jų veiksmingumo. Todėl rengiant mokytoją būtina laikytis teorijos ir praktikos vienovės principo, nes ugdymo teorija ir praktika yra mokytojo profesijos sudedamoji dalis, viena be kitos neegzistuoja, nerengia studento pedagoginiams veiksams kaip galutiniam tikslui.

Studijose, susiejant teoriją ir praktiką, tikslinga remtis bendrosios ir dalyko didaktikos lygiaverte ir konstruktyvia kooperacija:

- ✓ Bendroji ir dalyko didaktika yra reikalingos viena kitai.
- ✓ Dalyko didaktika nėra tik tarpininkė tarp dalyko ir ugdymo, ji daro savarankišką poveikį tam tikrai ugdymo sričiai ir dalykui.
- ✓ Bendrosios didaktikos tikslas sukurti kiek galint bendresnį mokymo modelį, bet tai nereiškia, kad šis modelis yra visaapimantis. Tik dalyko didaktika pajėgi sukurti detalų modelį, konkretizuoti įvairias mokymo situacijas.

Naujoji mokytojų rengimo paradigma. Šiuo metu mėginama atsakyti tradicinio į „perdavimą“ orientuoto mokytojo rengimo modelio ir pereiti prie konstruktyvizmo teorija pagrįsto modelio (Prieiga per internetą: <http://education.stateuniversity.com/pages/2484/Teacher-preparation-In->

ternactional-Perspective.html). Remiantis šiuo modeliu, mokytojas įsivaizduojamas kaip aktyvus studijų proceso dalyvis, kuris įtraukiamas į ugdymo tikslus atitinkančią ugdomąją veiklą – vertinimą, stebėjimą, apmąstymą. Mokytojas išsitraukia į ilgesnę laiko trukmę apimančią ugdomąją veiklą, nepertraukiamai mokosi ir skirtingai nei per trumpą reprezentaciją įgyja vientisą patirtį, susiedamas anksčiau įgytas žinias su nauja patirtimi. Taigi konstruktyvizmas neigia insruktivizmą (instruktavimą), gatavų žinių reprodukciją, kai mokant dominuoja pasyviai įsisavinama didelės apimties faktinė dėstytojo perteikta medžiaga be studento iniciatyvos ugdymo tikslais pagrįstos dėstytojo ir studentų sąveikos, bendravimo. Studentas, užuot laukęs gatavų žinių iš dėstytojo, pats savo iniciatyva analizuoja faktus, ieško atsakymų į neaiškius klausimus, priima sprendimus įvairiomis mokyklinio gyvenimo situacijomis.

Konstruktyvizmo požiūriu mokytojo rengimui didelę įtaką daro mokymo ir mokymosi kontekstas. Skirtingai nei tradiciniu būdu, kai mokytojo rengimas nebuvo siejamas su aktyviu patyrimo įgijimu klasėje, konstruktyvizmo teorijos taikymo sąlygomis mokytojai įgyja profesiją daugiausia atlikdami praktiką mokyklose skatinant mokytojų ir mokinių aktyvumą. Studentai stebi skirtingo amžiaus mokinius, jų vaidmenį grupėse, sąveiką skirtingose klasėse ir grupėse ir patys užmezga ryšius su jais. Šiuo atveju mokyklos tampa mokinių, tyrimų, profesinėmis, globojimo bendruomenėmis. Tačiau, kad būtų galima realizuoti naujoje studijų paradigmoje glūdinčias idėjas, reikia iš pagrindų keisti mokytojų rengimą Lietuvoje: abiturientus

priimti į aukštąsias pedagogines mokyklas ne bendra tvarka, o tik motyvuotus kandidatus, kurie iš tikrųjų nori būti mokytojais, atsisakyti frontalaus rengimo, studentų didelių grupių formavimo, kai ligi minimumo sumažinamos bendravimo galimybės, pereiti prie sąveika, refleksiniu mąstymu, aktyvumu grįstų studijų, plėsti praktinio mokytojų rengimo galimybes mokykloje, sukurti socialines, ekonomines prielaidas steigti universitetines mokyklas, tarp mokyklos ir universiteto kurti partnerystės santykius. Pertvarkant mokytojų rengimą šiais pagrindais, iškyla didesni reikalavimai pedagogikai, jos paskirčiai.

Pedagogikos funkcijos ir jos dėstyto problemos

Pedagogikos funkcijos nusako paskirtį, jos efektyvaus dėstyto socialinę reikšmę tenkinant kvalifikuoto mokytojo rengimo poreikį. Pedagogikos funkcijas nulemia jos tiriamasis objektas – žmogaus ugdymo procesas, ugdymo, kaip žmogaus raidos svarbiausio veiksnio ir priemonės, dėsniniai, tendencijos, perspektyvos. Pedagogika kaip mokomasis dalykas siekia realizuoti šias funkcijas:

- ✓ ugdyti būsimąjį mokytoją asmenybę;
- ✓ diagnozuoti pedagoginius reiškinius, remdamasi mokinių pažinimu, nustatyti poveikio tikslumą, veiksmingumą ugdymo priežastis ir pasekmes;
- ✓ teikti svarbiausių žinių apie ugdymo procesą;
- ✓ garantuoti pedagogikos teorinių ir praktinių funkcijų darną ir sklaidą;
- ✓ mokyti reflektivaus mąstymo, apmąstyti ir suvokti savo santykį su ugdytiniu ir galimybėmis jį veikti.

Pedagogikos išskirtinis bruožas – tai *orientavimasis į asmenybę*, kaip svarbiausią poveikio šaltinį, t. y. garantuoti studento asmenybinį brendimą ir jo studijų sėkmę. Žinių sistema apie ugdymą perduodama būsimajam mokytojui dėstytojo gyvu žodžiu, jam išreiškiant savo vertinimą, požiūrį, nuostatas į aptariamą objektą. Taigi pedagogika neatsiveria studentui savaime, o per dėstytojo sukuriamą aplinką ir per savo vertybių sistemą. Kiekvienas dėstytojas turi būti mokytojas, t. y. veikti studentus savo asmeniniu pavyzdžiu – būti elgesio, aktyvumo, entuziasto modelių studentams, taip pat savo dėstomąjį kursą adaptuoti pedagogiškai. Dėstytojo rėmimas savo vertybėmis, prioriteto teikimas ne pedagogikos turiniui, o žmogaus asmenybinei brandai, skatina studentą ugdymą vertinti kaip sąryšingus veiksmus, kreipiamus į galutinį tikslą – asmenybę.

Dėstant pedagogikos kursą, teikiamas prioritetas asmenybės ugdymui gali būti realizuotas tik pirma pažinus ugdytinį, įsigilinus į jo siekius, poreikius ir lūkesčius. Mokytojo atsižvelgimas į mokinių skirtybės pagal poreikius, interesus, gabumus, amžių, lytį, tautinį identitetą ir kitus požymius yra laikomas svarbiausiu sėkmingo ugdymo kriterijumi bendrojo lavinimo mokykloje. Pedagoginių studijų paskirtis – padėti suprasti asmenybinio tapimo unikalumą, kaip mokinių savybės veikia jų pažangą, mokymo ir mokymosi veiksmingumą, mokinių protinio, fizinio subrendimo, pasiekimų, pažiūrų, socialinės adaptacijos, emocinio išsivystymo, profesinių ambicijų skirtumus, taip pat gebėti taikyti įvairias technologijas, būdus mokiniams pažinti, remtis surinktais duomenimis skirtingus mokinius diferencijuotai mokant.

Viena svarbiausių pedagogikos funkcijų – teikti teorinių ir praktinių žinių būsimajam mokytojui

Ilgus dešimtmečius vyko ir tebevyksta pedagogikos mokslininkų diskusija siekiant atsakyti į klausimą, kokios žinios – dalyko ar pedagoginės – turi dominuoti pedagoginėse studijose, kokios žinios svarbiausios? Kaip nurodė J. Bruneris, mokomasis dalykas yra ne žinios, bet *svarbiausios žinios* apie aptariamą objektą (3, p. 14). Atsižvelgiant į mokinių ir studentų didelius krūvius, ekstensyvias mokymo programas, svarbiausių, mokyklos poreikius atitinkančių žinių atranka – vienas svarbiausių pedagoginės visuomenės tikslų.

Žinios kaip svarbiausias mokymo šaltinis skirstomos įvairiais kriterijais. L. Shulmanas išskiria šias žinių, būtinų efektyviam mokymui, rūšis: *dalyko žinios* (content knowledge), *bendrosios pedagoginės žinios* (general pedagogical knowledge) – tai bendrosios ugdymo teorijos ir tyrimų koncepcijos apie veiksmingą ugdymą ir mokymą, mokymo įvairovę, technologiją, istorinį, ekonominį, sociologinį, filosofinį ir psichologinį mokyklinio gyvenimo ir švietimo supratimą, *pedagoginės dalyko žinios* (pedagogical content knowledge), tai žinios apie mokymo strategiją, žinios apie mokinius, ugdymo kontekstą ir žinios apie ugdymo tikslus, rezultatus bei vertybes (22, p. 1–22).

Kiti autoriai, kaip A. Grosso de Leon, A. Reynolds <...>, atsakydami į klausimą, ką mokytojas turi žinoti, skirsto žinias panašiais kriterijais, tačiau jas nevienodai interpretuoja:

- ✓ *Bendrosios pedagoginės žinios*: žinios apie mokymosi sąlygas ir mo-

- kymo strategiją; vadovavimą klasei; žinios apie mokinius ir mokymąsi;
- ✓ *Mokomojo dalyko žinios apie nagrinėjamą tyrimo objektą;*
  - ✓ *Pedagoginės dalyko žinios: konceptualus planas, kaip mokyti dalyko; žinios apie mokymo strategiją ir reprezentaciją; žinios apie mokinių supratimą ir galimą nesupratimą; žinios apie programą ir programos medžiagą;*
  - ✓ *Žinios apie mokinių mokymosi kontekstą, nusiteikimas daugiau sužinoti apie mokinių šeimas;*
  - ✓ *Gebėjimai nutiesti tiltą tarp teorijos ir praktikos ir kt.*

Iš skirtingų autorių pateiktos žinių įvairovės galima daryti prielaidą, kad žinios yra sudėtingos, įvairiai interpretuojamos, jos mokytojo intelektualinio rengimo pagrindas, kuris daro įtaką visiems profesinio rengimo aspektams. Kaip taikliai pastebėjo V. Rajeckas viename iš paskutiniųjų savo straipsnių, teigdamas, kad „svarbiausios žinios padeda suprasti pasaulį ir bendražmogiškųjų vertybių esmę, suteikia galimybę kritiškai vertinti įvairius faktus, sudėtingus visuomeninio gyvenimo įvykius ir reiškinius, orientuotis supančioje aplinkoje ir atitinkamai su ja sąveikauti, padeda pažinti kitus žmones ir save“ (20, p. 34). Tik per žinių pasaulį ir tinkamą jų interpretavimą galima prasiskverbti į pedagoginių reiškinių esmę, jų priežastinius ryšius ir galimus rezultatus. Tik remiantis žiniomis galima pasverti, kokią sprendimą priimti, pasirinkti alternatyvą, kaip adaptuoti naujomis ar netikėtomis mokymo situacijomis, kokią taikyti metodą, ko, kada ir kaip mokinio klausti.

Tačiau teorinės žinios dar negarantuoja profesinės sėkmės. Studentas gali pradėti savo profesinę veiklą tik nutiesdamas tiltą tarp pedagogikos teorinių ir praktinių žinių, suvokdamas, kas yra žinios, žinojimas, sugebėjimai, kaip žinių pagrindu formuojasi pedagoginiai įgūdžiai, sugebėjimai ir vertybinis požiūris į mokymo procesą.

Nors bakalauro pedagogikos studijos formaliai sukuria galimybę būsimam mokytojui tolygiai gilintis į ugdymo teoriją ir praktiką, tačiau istoriškai susiformavęs atotrūkis tarp teorijos ir praktikos išlieka gyvybiškai svarbus. Prieštaravimai tarp pedagogikos teorijos ir praktikos atsirado dar tada, kai mokytojas formaliai dar nebuvo rengiamas (XIX a.), ir jis mokinių ugdymo įgūdžius daugiausia įgijo be specialaus rengimo, per praktinį patyrimą. Sukaupus daugiau psichologijos, sociologijos, pedagogikos žinių, didėjo galimybės susistemintų ir integruotų žinių pagrindu sukurti ugdymo teorijas ir jas panaudoti mokytojams rengti. Susikūrus mokytojo rengimo modeliui, kai universiteto dėstytojais teikia pedagogines žinias universitete, o praktiniai mokytojavimo įgūdžiai įgyjami mokykloje, iškilo būtinybė formuoti mokytojų pozityvų požiūrį į teoriją, skatinti ją vadovautis praktiniame darbe. Nuostata, kad universiteto misija baigiasi teorinių žinių išdėstymu, nepasiteisino, nes jokia teorija nepajėgi apimti to sudėtingo mokyklinio gyvenimo įvairovės. Siekiant integruoti teoriją ir praktiką ir šitaip sustiprinti pedagogikos, kaip mokomojo dalyko, vaidmenį, reikia, kad:

- ✓ pedagogikos pateiktos koncepcijos būtų orientuotos į praktiką;

- ✓ jos būtų pagrįstos moksliniais tyrimais;
- ✓ studijų programos apimtų mokytojų rengimo teorinius ir praktinius aspektus;
- ✓ teorinių žinių įgijimas nebūtų traktuojamas kaip savaiminis sugebėjimas jas taikyti.

Įdomūs šiuo požiūriu yra užsienio mokslininkų tyrimai. Ką studentui – būsimajam mokytojui, ir jo vadovams reiškia pedagogo profesinės žinios, tyrė Izraelio mokslininkas Lya Kremer-Hayon (12, p. 101–110). Kokybiniu tyrimu – fiksuotu interviu, atviru klausimu studentų ir vadovų buvo prašoma apibūdinti žinias, išskiriant jų turinį ir formą, t. y. prasminius junginius. Vėliau respondentų atsakymai suklasifikuoti, jų pagrindu parašyta 160 žinių aprašymo protokolų. Iš kognityvinių ir emocinių aprašymų buvo išskirta žinių turinys ir forma. Studentai praktikantai turiniui priskyrė mokomąjį dalyką, formai – metodą, kuriuo reikia mokyti šį dalyką. Žinių požymių statistiniai dažniai pasiskirstė taip: mokymo metodai (N = 43), mokiniai (N = 25), mokomojo dalyko turinys (N = 22), ugdymo pagrindai (N = 10), bendrosios žinios (N = 5), kitos žinios (N = 5).

Pedagogikos praktikos vadovų protokoluose turinio apibūdinimai išsidėstė kitaip: mokiniai (N = 15), mokomojo dalyko turinys (N = 10), mokymo metodai (N = 10), kiti (N = 3). Mokomojo dalyko turinys ir profesinis sąmoningumas priskirtas kognityviniams, o entuziazmas, jautrumas mokant – emociniam aspektui (12, p. 105). Vadinausi, profesinės mokytojo žinios yra įvairios, sudėtingos, susietos su mokinio sąmonėje vykstančiais psichiniais procesais.

Faktinės žinios, atskirai paimtos, izoliuotos nuo pedagoginių reiškinų analizės, pagrindinių sąvokų supratimo, jų interpretavimo, kritiško permąstymo, gali būti savitikslių ir neturėti studentui vertybinės ir motyvacinės prasmės. Studentų vertybinė orientacija ir motyvacija progresuoja ne tada, kai jie sugeba atgaminti daug faktinės informacijos, o tada, kai mokymdamiesi suranda priežasties ir pasekmės ryšius, jų priežastinius principus, žinios pritaikomos praktikoje ir jų pagrindu formuojasi įvairūs intelektualiniai sugebėjimai. Per šiuos sugebėjimus studentas įgyja aukštesnį įvairių ugdymo teorijų ir koncepcijų supratimą, išmoksta konceptualizuoti pedagogines idėjas, iš aplinkos sklindančius poveikius ugdytiniui susieti į visumą. Taigi pedagoginių žinių vietą ir reikšmę studijose nulemia, kaip dėstytojas organizuoja informaciją, nuo to labai daug priklauso ir studento požiūris į studijas. P. Ramsden, aptardamas studijų nuostatas, mokomojo dalyko turinį sieja su požiūriu į mokymąsi ir išskiria giluminį bei paviršutinišką požiūrį į studijas (21, p. 68–74). Giluminis požiūris asocijuojamas su informacijos panaudojimu svarbiausiems dėsniams suprasti, prasmingu informacijos panaudojimu, sąmoningai suvoktu tikslu. Giluminis mokymasis – tai pastangos naujai įgytas žinias sieti su ankstesnėmis, su kasdieniu patyrimu, tai turinio organizavimas ir struktūrizavimas į nuoseklią visumą. Paviršutiniškai mokantis, tikslas suprantamas formaliai, mokomasi dėl įvertinimo, užduotys laikomos primestomis, žinios neįtraukiamos į sistemą, nesusiejamos su kasdienine tikrove, dėmesys koncentruojamas ne į prasmę, o į išiminimą.

Taigi apibendrintai galėtume daryti šias **išvadas:**

1. Pedagogika, kaip mokomasis dalykas, formavosi įvairiais istoriniais laikotarpiais sudėtingomis ir prieštaringomis politinio, socialinio, kultūrinio gyvenimo sąlygomis. Įvairūs šaltiniai rodo, kad pedagogika nuėjo ilgą raidos kelią nuo elementaraus patirties apibendrinimo, pagrįsto empiriniu stebėjimu ir ikūnijusio vaikų ir jaunimo ugdymą kaip kartų sąveikos jungtį, ligi prielaidomis ir eksperimentais pagrįstos, griežtai struktūrizuotos pedagogikos teorijos, integruojančios daugelio giminiškų mokslo šakų – ugdymo filosofijos, ugdymo psichologijos, ugdymo sociologijos, didaktikos, auklėjimo teorijos, pedagogikos istorijos, lyginamosios pedagogikos, suaugusiųjų pedagogikos – duomenis.

2. Pedagogika, kaip ugdymo mokslas ir mokytojų rengimas, visada buvo susieta glaudžiais ryšiais, vieni su kitais sąveikavo, kartu tenkino visuomenės poreikius. Mokytojų rengimo pažangą labai lėmė ne tik mokytojo socialinis statusas, ekonominės, socialinės sąlygos, technologijų plėtros lygis, bet ir tai, kaip pedagogika atitiko mokytojų rengimo reikalavimus, kaip ji buvo pritaikyta studijų procesui ir kaip konceptualizavo atskiro laikotarpio giminiškų mokslų (psichologijos, filosofijos, sociologijos) idėjas, padėjusias spręsti esmines ugdymo problemas.

3. Mokytojo rengimo kaitoje išryškėjo įvairios jo profesinio tobulinimo kryptys: tapimas mokytoju be tikslingo, specialaus teorinio pasirengimo, teorinio pasirengimo dominavimo, teorijos ir praktikos integravimo. Pedagogika šiai mokytojo pro-

fesinio meistriškumo kėlimo kaitai įtaką darė atlikdama tokias svarbias funkcijas kaip mokytojo asmenybės reikšmės, kaip svarbiausio profesijos požymio, pagrindimo, teorinių ir praktinių žinių teikimo, pedagoginės patirties analizės, mokymo strategijos ir mokymo sąlygų numatymo, pedagoginių reiškinių diagnozavimo ir kt. Naujosios mokytojo rengimo paradigmos (konstruktyvizmas) akcentavo aktyvumo, abipusio mokytojų ir mokinių bendravimo, anksčiau įgytų žinių siejimo su nauja patirtimi, profesinės pažangos ir studijų konteksto ryšio vaidmenį tobulinant mokytojo rengimą.

4. Pedagogikos struktūros komponentų – bendrosios pedagogikos, didaktikos, auklėjimo teorijos – raidą veikė švietimo sistemos išsivystymo laipsnis. Didaktika formavosi kaip bendroji ir dalyko mokymo teorijos, jos viena kitą papildė, turtino, kartu sprendė bendruosius ir dalinius mokymo klausimus mokykloje. Mokymo struktūroje svarbi vieta buvo teikiama žinioms. Dalyko ir pedagoginių žinių integravimas per visą kaitos procesą išliko kaip viena opiausių, neišspręstų problemų.

5. Atgavus Lietuvai Nepriklausomybę, pedagogikos aktualumas iškilio iš būtinumo pertvarkyti švietimą demokratiniais pagrindais. Demokratija ir rinkos santykiai sukūrė prielaidas ideologiniam pliuralizmui, naujos kokybės poreikiams, kultūriniam identitetui, laisvam jaunosios kartos dvasiniam ugdymui. Pedagogika atsinaujina laisvojo ugdymo principais, humanizmo dvasią atspindinčiu turiniu, orientuotu į individualios, laisvos ir atsakingos asmenybės ugdymą.

LITERATŪRA

- Aramavičiūtė V. Ugdymo samprata. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998.
- Bitinas B. Didaktinės koncepcijos. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 1992.
- Bruner J. S. Toward a theory of instruction. Cambridge: Harvard University Press, 1966.
- Jovaiša L. Asmenybė ir profesija. Kaunas, 1981.
- Kansanen P. Education as a Discipline in Finland // Scandinavian Journal of Educational Research. 1990, vol. 34, No. 4, p. 271–284.
- Kansanen P. Teacher Education for Research-based Practice in Expanded Roles: Finland's experience // Scandinavian Journal of Educational Research. 2005, vol. 49, No. 5, p. 475–485.
- Karčiauskienė M. Pradinio švietimo raida Lietuvoje XIX a. antroje pusėje–ir XX a. pradžioje. Kaunas: Šviesa, 1989.
- Karčiauskienė M. Mokytojų rengimo problema Lietuvoje XIX a. antroje pusėje, XX a. pradžioje // Pedagogika. 1988. T. XXIII, p. 156–163.
- Keiner E. Education between Academic Discipline and Profession in Germany after World War II // European Educational Research Journal. 2002, vol. 1, No. 1, p. 83–98.
- Klimka L. Mokytojų rengimas senajame Vilniaus universitete // Pedagogika. 2002. T. 62.
- Lindberg L. Is „Pedagogik“ as an Academic Discipline in Sweden just a Phenomenon for the Twentieth Century? The effects of Recent Education Reform // European Educational Research Journal. 2002, vol. 1, No. 1, p. 65–82.
- Lya Kremer-Hayon. Teacher professional Knowledge as Perceived by students – teachers and their supervisors // Scandinavian journal of Educational research. 1989, vol. 33 (2), p. 101–110.
- Lukšienė M. Mokykla kultūros raidoje // Dialogas. 1997 m. gegužės 9 d., p. 5–8.
- Maceina A. Prof. ST. Šalkauskio pedagogika // A. Maceina. Raštai. Pedagogikos filosofija, 2002. T. VIII. Vilnius: Mintis.
- Paplauskas Ramūnas A. Pedagoginiai raštai. Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerijos leidybos centras, 1996.
- Paulauskas R. Stasio Šalkauskio ir Antano Maceinos filosofinė pedagogika. Vilnius: Žinija, 1990.
- Paurienė A. Mokymasis ir grįžtamoji informacija pamokoje: knyga mokytojams. Kaunas: Šviesa, 1984.
- Pukelis K. (1999). Mokytojų rengimo idealinio modelio parametrai. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2004.
- Rajeckas V. Mokymo organizavimas. Kaunas: Šviesa, 1999.
- Rajeckas V. Mokymas – ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje pagrindas // 2002, Pedagogika. T. 62.
- Ramsden P. (2000). Kaip mokyti aukštojoje mokykloje. Vilnius: Aidai, 2000.
- Shulman L. Knowledge of teaching: foundations of the new reform // Harvard Educational Review. 1987, Nr. 57(1), p. 1–22.
- Šalkauskis S. Pedagoginiai raštai. Kaunas: Šviesa, 1991.
- Šalkauskis S. Raštai. T. 6. Vilnius: Mintis, 1998.
- Vabalas-Gudaitis J. Pedagoginio pašaukimo sąvoka // Mokykla ir gyvenimas, Nr. 6–7, 1938.
- Voveris V. Pedagogas – mūsų viltis ir nerimas. Kaunas: Šviesa, 1990.
- Prieiga per internetą <http://education.stateuniversity.com/pages/2484/Teacher-preparation-International-Perspective.html> (žr. 2007 m. lapkričio 15 d.).

THE PEDAGOGY AS A DISCIPLINE FOR PREPARING TEACHERS

Romanas Vasiliauskas

S u m m a r y

The development of education and preparation of teachers for theory and practice based professional activity, the relationship between the subject discipline and professional training in Lithuania in the previous century are analysed in the article. In historical view education had developed as both the theory and practice of teaching and had been called by different terms – pedagogy theory and pedagogy practice of education.

To the very end of the 19th century priority was given to preparing teachers for primary schools in-

teacher training seminars. In the period from the beginning of 20th century pedagogy became as a subject taught at university. Pedagogy as a specific focus of study appeared since 1922 in Kaunas University. The first pioneers in founding pedagogy as a university subject were well-known Lithuanian philosophers S. Šalkauskis and A. Maceina in whose works teacher education and the models of teaching were based on the philosophical conception of man and on the nature of research concerning education.

Pedagogy as a university subject was divided into three parts: general pedagogy, theory of upbringing and didactics which focussed on training processes. In S. Šalkauskis view, the core of education is the philosophy of education which fulfilled two main functions – methodological and world view.

As it is discussed in the article, didactics became the main subject representing teacher education in the soviet and postsoviet periods. The postsoviet period in Lithuanian didactics became a distinct component of teacher education and education theory.

Įteikta: 2007 10 10
Priimta: 2008 01 07